

Дорошенко Т. В.
Чернігівський національний педагогічний університет
імені Т. Г. Шевченка

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

У статті здійснений теоретичний аналіз сучасного стану проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до музично-естетичного виховання учнів, визначені педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до музично-естетичного виховання молодших школярів.

Ключові слова: музично-естетичне виховання, підготовка майбутніх учителів початкової школи, молодші школярі, педагогічні умови.

В умовах докорінного оновлення всіх сфер нашого суспільства, його національного відродження перед педагогічною наукою постає чимало нових вимог, серед яких важливе місце займають проблеми естетичного виховання учнівської молоді. “Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті” визначає пріоритетність естетичного виховання молоді на засадах провідних принципів демократизації та гуманітаризації, відкритості гуманістично-плюралістичних позицій, національної спрямованості навчання і виховання [4].

Такі зміни пріоритетів у педагогічній науці спричинили загострення уваги на підвищення вимог до рівня фахової підготовки вчителів, пошук нових технологій у формуванні творчої, соціально активної особистості, зокрема вчителя початкових класів, оскільки саме в початковій школі закладаються основи знань, морального та естетичного виховання.

Початкова освіта повинна забезпечувати учням необхідний рівень інтелектуального розвитку, давати елементарні знання з основ наук, формувати в них навчальні й загальношкільні навички, викликати інтерес до художньої та технічної творчості, залучати до суспільно корисної праці. Реалізувати ці важливі завдання може вчитель початкової школи, який має професійну компетентність та проявляє творчий підхід до педагогічної діяльності. Тому актуальною проблемою вищої педагогічної освіти сьогодні є проблема якісної підготовки фахівців для школи, насамперед – початкової.

Означена проблема загострюється тим, що випускники факультетів, які здійснюють підготовку вчителів початкової школи, отримують загалом достатні знання з окремих дисциплін своєї спеціальності, але переважно не володіють необхідними навичками й уміннями музично-естетичного виховання школярів. Молоді вчителі часто відмовляються від проведення уроків музики, не виявляють активності у позакласній музично-естетичній роботі.

Такий стан, на нашу думку, пов'язаний, по-перше, із зменшенням кількості навчальних дисциплін музично-естетичного спрямування та загального обсягу годин, відведених на їх вивчення. По-друге, заняття з дисциплін музично-естетичного циклу проводяться часто за методиками, запозиченими зі спеціальних музичних навчальних закладів, що не враховують специфіки музичної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Підготовка майбутніх учителів початкової школи до музично-естетичного виховання школярів є на сьогодні актуальною проблемою педагогіки вищої школи. Рівень

сформованості педагогічної компетентності у поєднанні з музично-естетичною характеризує готовність майбутнього вчителя початкової школи до освітньої діяльності та музично-естетичного виховання учнів.

Особистість учителя загалом, його професійні якості були предметом досліджень багатьох видатних педагогів минулого (Я. Коменський, М. Леонтович, М. Лисенко, А. Макаренко, І. Песталоцці, Ж. Ж. Руссо, Г. Сковорода, К. Стеценко, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Г. Хоткевич та ін.).

Проблема розвитку педагогічної культури вчителя привертає увагу сучасних науковців (В. Бондар, І. Зязюн, О. Коберник, Л. Коваль, В. Кузь, В. Майборода, О. Сухомлинська, Д. Пащенко, Н. Побірченко, О. Ярошинська та ін.).

Проблемам професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи присвячено багато досліджень. У них висвітлюються питання художнього виховання майбутніх учителів початкових класів і музики (Г. П. Нестеренко), музично-естетичної підготовки вчителів початкових класів (З. П. Яропуд), створення педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів до музично-естетичної діяльності (В. П. Андрющенко), психолого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя до організації музично-пізнавальної діяльності учнів початкової школи (В. В. Федорчук), формування їх музичної культури (А. М. Гордійчук), формування музично-педагогічної культури майбутніх учителів початкових класів і музики (В. В. Мішедченко).

У педагогічній літературі питання формування музичної культури вчителя, а також його художніх і музично-естетичних потреб, здатності до оцінної діяльності, висвітлені в працях Е. Б. Абдулліна, Ю. Б. Алієва, Л. Г. Арчажникової, Б. А. Бриліна, В. Г. Бутенка, В. І. Дряпки, Д. Б. Кабалевського, Л. Г. Коваль, О. М. Олексюк, А. М. Растрігіної, О. Я. Ростовського, О. П. Рудницької, Л. О. Хлебникової, О. П. Щолокової та інших.

Однак проблема підготовки майбутніх учителів початкової школи до музично-естетичного виховання учнів у музично-педагогічній літературі належно не висвітлена.

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз сучасного стану проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи до музично-естетичного виховання учнів, визначити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи до музично-естетичного виховання молодших школярів.

Естетична вихованість є важливим чинником гуманістичного спрямування виховного процесу, пріоритету в ньому загальнолюдських і культурно-національних цінностей. Провідну роль у естетичному вихованні особистості відіграє мистецтво, зокрема музика, що виступає носієм високих духовних цінностей, засобом творчого розвитку і духовного збагачення.

Музика серед інших видів мистецтва вирізняється абстрактністю свого змісту, що відкриває широкі можливості для різноманітної інтерпретації музичного образу. Дослідники (Л. М. Ісьянова, О. П. Рудницька, І. П. Гринчук, М. О. Сова) відмічають, що сприймаючи той чи інший музичний твір, кожний реципієнт осмислює враження, почуття й переживання, викликані музикою, і відповідно до цього проникає в образний світ твору, пізнає його сутність. Зважаючи на розмаїття функцій музики, її вплив на особистість, важливим є питання оволодіння навичками розуміння, осягнення музики молодшими школярами. Багатофункціональність музичного мистецтва, його великі виховні й пізнавальні можливості дають підстави для висновку про необхідність якомога раніше залучати дітей до пізнання музики. У реалізації цього завдання важлива роль належить вчителю початкової школи.

Учитель початкової школи повинен бути своєрідним “транслятором” художньої культури (як національної, так і світової). Тому родовою функцією вчителя є просвітництво, поза яким неможливо сформувати у дітей цілісні уявлення про світ музичних образів і суттєво вплинути на художні смаки школярів. Проте, аналіз навчальних планів спеціальності “Початкова освіта” засвідчив дуже малу кількість дисциплін мистецького спрямування, а також незначну кількість годин, відведених на їх вивчення. До того ж, відсутність взаємозв’язків між предметами мистецького циклу в системі підготовки майбутнього фахівця, не дає цілісного уявлення про соціокультурні смисли художньо-педагогічної діяльності. Предметна роз’єднаність стає однією з причин “мозаїчності” фахової підготовки майбутніх учителів у той час, коли вочевидь переважають інтегративні тенденції в освіті.

Професія вчителя початкової школи складна й багатогранна, вона ставить до особистості цілу низку вимог. У своїй педагогічній діяльності він виступає як методист, вихователь, психолог. Окрім загально-педагогічних і психологічних знань учитель початкової школи повинен володіти широким спектром знань, умінь і навичок здійснення музично-естетичної діяльності, що є основою музично-естетичного виховання учнів. “Музично-естетичне виховання в Україні – це діалектична взаємодія інституцій створення, накопичення та збереження досвіду національного музичного мистецтва з процесами передачі цього досвіду із покоління в покоління у тісному суспільно-історичному та соціально-економічному зв’язках. Разом з тим це процес передачі та засвоєння особистістю емоційно-художніх образів українського, зарубіжного музичного та суміжних з ним мистецтв, які спроможні спонукати її до творчої діяльності та створення навколо себе життя, побудованого на кращих морально-етичних цінностях, що виробило людство” [3, с. 13].

Історія розвитку вітчизняної педагогічної освіти, аналіз наявних професіографічних підходів до фахової підготовки вчителя початкової школи переконливо засвідчують необхідність і важливість його музично-естетичної підготовки до роботи з молодшими школярами. Аналізуючи Галузевий стандарт вищої освіти, зокрема освітньо-професійну програму підготовки бакалавра за спеціальністю 6.010100 – Початкове навчання (розробники: В. Бондар, І. Шапошникова, А. Каніщенко та ін.), звертаємо особливу увагу на унормовані вимоги до змісту, обсягу та рівня освітньої та професійної підготовки вчителя початкової школи, зокрема на необхідність формування у вчителя початкової школи специфічних навичок, а саме: спираючись на опанування основних елементів музичної мови як засобу вираження й осмислення художньо-образної інформації, практичне засвоєння основних музичних понять у процесі сприймання та виконання музичних творів, вчитель повинен вміти навчити учнів усвідомлено сприймати фольклор як невід’ємну складову частину національної музичної культури, знати творчість найвідоміших вітчизняних і зарубіжних композиторів, викликати інтерес до різноманітних форм виконавської діяльності (хоровий, ансамблевий і сольний спів, рухи під музику, пластичне інтонування, гра на елементарних музичних інструментах [2, с. 95]. Водночас ОПП наголошує на необхідності зв’язку художньо-педагогічних і загальнопедагогічних умінь вчителя початкової школи, передбачаючи його уміння організовувати виховні справи та колективні творчі справи з метою максимального впливу на розум, емоції, духовність і естетизм дітей [2, с. 98].

Основною формою музично-естетичного виховання в загальноосвітній школі є урок музики. Він відкриває великі можливості для музично-естетичного виховання учнів. Також складовою загальної готовності вчителя початкової школи до організації виховного

процесу, інтегративним професійно-особистісним утворенням, що включає усвідомлення педагогом виховного потенціалу музичного мистецтва та власного художньо-виховного потенціалу, є його професійна готовність до здійснення позакласної музично-виховної роботи.

Сучасний педагог має усвідомлювати, що найрезультативнішою формою впливу на дитину є світоглядна. Сприймаючи музику вихованці стають учасниками естетичного діалогу з автором, у якому відбувається корекція ціннісних орієнтацій школярів. Тому майбутньому вчителю початкової школи потрібно опанувати в процесі фахової підготовки алгоритм музично-естетичної діяльності, щоб вміти грамотно організувати процес взаємодії дитини з музичним мистецтвом в процесі проведення уроків музики та під час позакласної музично-виховної роботи з молодшими школярами.

Музично-естетична діяльність спрямована на виховання школярів, формування в них емоційно-позитивного і діяльнісно-практичного ставлення до музики, свідомого її сприймання, розуміння характеру і логіки її розвитку, навичок музично-творчої діяльності.

Тому важливим завданням в процесі професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи є озброєння його вміннями та навичками здійснення музично-естетичної діяльності. Як зазначає В. П. Андрющенко, музично-естетична діяльність складається з компонентів, пов'язаних між собою конкретними завданнями. З-поміж них: художньо-естетична спрямованість (естетичне ставлення особистості студента до навколишньої дійсності; вона визначає динаміку та ієрархію розвитку інтересів, мотивів особистості студента в музично-естетичній діяльності), музично-естетична освіченість (знання студентів у галузі музичного мистецтва з тим, щоб добирати високохудожні твори для музично-естетичного виховання школярів), професійно-творча активність (прагнення студента до самовдосконалення, до самореалізації у музично-освітній діяльності, вміння формувати у школярів систему естетичних ідеалів) [1].

На основі теоретичного аналізу наукової літератури, практичного досвіду фахівців та власного педагогічного досвіду можна виділити педагогічні умови, які обумовлюють ефективність підготовки майбутнього вчителя початкової школи до музично-естетичного виховання учнів: спрямованість навчального процесу на виховання у студентів активного, зацікавленого ставлення до музично-естетичної діяльності, на оволодіння сучасними методами навчально-виховної роботи в системі естетичного виховання школярів; виховання художньо-естетичних інтересів, потреб; формування музично-професійного мислення майбутніх учителів початкової школи, мотивів музично-естетичної діяльності; стимулювання творчої активності студентів у різних видах музичної діяльності; забезпечення особистісно-орієнтованого підходу до кожного студента; розвиток у студентів здатності до самореалізації у музично-освітній та музично-виховній діяльності.

Висновки. Таким чином, підготовка майбутнього вчителя початкової школи до музично-естетичного виховання учнів розглядається нами, як процес формування позитивного ставлення до здійснення музично-естетичної діяльності, накопичення психолого-педагогічних та методичних знань, а також вироблення вмінь і навичок, необхідних для здійснення цієї діяльності. Складовими елементами готовності майбутнього вчителя початкової школи до музично-естетичного виховання учнів є: наявність у нього інтересу до музичного мистецтва, володіння загальною художньою та психолого-педагогічною ерудицією, уміння оперувати набутими знаннями, створювати педагогічні ситуації, які спонукають молодших школярів до творчого самовираження у процесі музичної діяльності.

Література:

1. Андрющенко В. П. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів до музично-естетичної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського / В. П. Андрющенко. – Одеса, 2000.
2. Галузевий стандарт вищої освіти: освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спец. 6.010100 Початкове навчання розроб. В. І. Бондар, І. М. Шапошанкова, А. П. Канищенко [та ін.] ; за заг. ред. В. І. Бондаря. – К., 2006. – 140 с.
3. Михайличенко О. В. Музично-естетичне виховання дітей та молоді в Україні в другій половині XIX – на початку XX ст. : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / О. В. Михайличенко. – Суми, 2007. – 397 с.
4. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К. : Шкільний світ, 2001. – 16 с.

Дорошенко Т. В. Подготовка будущих учителей начальной школы к музыкально-эстетическому воспитанию учеников.

В статье осуществлен теоретический анализ современного положения проблемы подготовки будущих учителей начальной школы к музыкально-эстетическому воспитанию учеников, определены педагогические условия подготовки будущих учителей начальной школы к музыкально-эстетическому воспитанию младших школьников.

Ключевые слова: музыкально-эстетическое воспитание, подготовка будущих учителей начальной школы, младшие школьники, педагогические условия.

Doroshenko T. The future teachers' preparation of the primary school to the musically aesthetically beautiful education of the pupils

In the article is given the theoretical analysis of the modern state of the problem of the future teachers' preparation of the primary school to the musically aesthetically beautiful education of the pupils, the pedagogical terms of future teachers' preparation of the primary school are certain to the musically aesthetically beautiful education of the junior pupils.

Keywords: the musically aesthetically beautiful education, the future teachers' preparation of the primary school, the junior pupils, the pedagogical terms.

Ковальова Н.

Глухівський національний педагогічний університет

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ ШКІЛ-ГОСПОДАРСТВ В УКРАЇНІ (XIX СТ.)

В статті аналізуються концептуальні підходи до створення шкіл-господарств в Україні. Зокрема досліджуються навчальні заклади Петра Прокоповича і Миколи Неплюєва. Розглядаються причини заснування шкіл даного напрямку. Висвітлюються та порівнюються цілі, завдання, педагогічні погляди організаторів, планування навчально-виховного процесу та їх особисте бачення доцільності роботи навчальних закладів такого типу.

Ключові слова: школа-господарство, концепція, трудове виховання, релігійне виховання, навчально-виховна система.

У сучасних соціально-економічних умовах трудова спрямованість в освіті молодого покоління є важливим чинником самореалізації і творчого розвитку людини, економічного добробуту держави та передумовою її виживання. Школа повинна виконувати ряд важливих завдань відповідно до потреб держави: забезпечення